

Boekbesprekingen

Charles E. Stuart: *Full mouth waxing technique*. 62 pag., 3 afb., 22 transparanten. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs \$ 32,—. ISBN 0 86715 100 5.

Die gnathologische Aufwachstechnik. 65 pag., 3 afb., 22 transparanten. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1984. Prijs DM 118,—. ISBN 3 87652 050 9.

In dit boek, waarvan een Engels- en Duits-talige druk bestaat, beschrijft de auteur een methode om de gebitselementen met de opwasmethode in een organische occlusie te modelleren. Deze zogenaamde organische occlusie berust op de theorie over occlusie geïntroduceerd door Everitt V. Payne, die ook werd gedoceerd door Peter K. Thomas. De contactrelatie tussen knobbel en fossa van de antagonist staat in deze wijze van modelleren centraal.

In de eerste twee hoofdstukken geeft de auteur zijn visie over de functie van occlusie compact, maar helder weer. Van enige nuancering van deze theorie is door de wijze van presenteren geen sprake. De techniek van het opwassen wordt in hoofdstuk 3 duidelijk beschreven. De techniek is aan de hand van de tekst en met behulp van de toegevoegde transparanten, die stap voor stap de stadia van het occlusale en vestibulaire aanzicht weergeven, goed uit te voeren en te leren. Dat de gnathologie volgens Stuart het beste kan worden geleerd via een proces van ontdekken door te observeren en te doen, is in dit boek duidelijk terug te vinden.

De beschreven opwasmethode is heel geschikt om in het onderwijs de eerste beginselen te leren en enig inzicht te krijgen in occlusie en articulatie.

J. E. Wiegman

G. Gugg: *Die praktische Ausbildung der Zahnarzthelferin*. 99 pag., 43 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1984. Prijs DM 68,—. ISBN 3 87652 798 8.

Dit boekje is geschreven als leidraad voor tandartsen, die in hun praktijk meewerken aan het praktische deel van de opleiding voor tandartsassistenten. De beroepsscholen beperken zich, in tegenstelling tot die in ons land, tot het theoretische deel. De takenpakketten en de beroepsbeelden waar het onderwijs op is gericht, zijn in beide landen echter vrijwel gelijk, zodat het boekje ook voor ons land, waar tandarts-practici als stage-verlener bij de opleidingen betrokken kunnen zijn, van nut kan zijn. Het boekje kan ook worden gebruikt als een handleiding bij het inwerken van nieuwe assistenten.

Het begint met het sollicitatiegesprek en gaat verder met een beschrijving van de eigenschappen, die een assistent zou moeten hebben om goed te kunnen functioneren. Ook het werken in teamverband komt bij dit gedeelte aan de orde.

Achtereenvolgens worden verder vrijwel alle aspecten van het assisteren in het kort behandeld.

De schrijver, die een jarenlange ervaring heeft met het opleiden van assistenten, heeft de situatie in eigen praktijk als uitgangspunt genomen. Dat hij bij de praktijkorganisatie heeft gestreefd naar efficiëntie blijkt onder meer uit het gebruik van checklists, kant- en klaartabletten (trays) en de toepassing van four-handed dentistry.

De schrijver heeft voor zijn praktijk een losbladig instructieboek, het organisatiehandboek, samengesteld, waarin alle wetenswaardigheden, die assistenten en leerlingen bij het dagelijks werk nodig kunnen hebben, uitvoerig zijn vermeld. De tekst hiervan is als voorbeeld voor collega's integraal in het boekje opgenomen. Het boekje ziet er keurig verzorgd uit en de stof is overzichtelijk gerangschikt.

Hoewel iedere tandarts de praktijk inricht naar eigen inzichten, kan het zijn nut hebben, de opzet hiervoor te vergelijken met die van een geroutineerde collega die hierbij vooral de vorming en de functie van de assistent in aanmerking heeft genomen.

H. Orbaan

Mies Bouhuys: *De avonturen van Martientje in het tandenrijk*. Dubbelzijdige L.P., Bridge Sponsored Media, Amsterdam 1984. Prijs f 14,95.

Onlangs bracht de firma, die Zendium-tandpasta op de markt brengt, een plaat uit met een sprookje in musicalvorm. Een sprookje waarin kinderen kunnen horen waarom en hoe vaak ze hun tanden moeten poetsen; met Zendium-pasta wel te verstaan.

Het sprookje heet 'Martientje in het tandenrijk' en is bedacht door Mies Bouhuys. Wieteke van Dort maakte de tekeningen bij de tekst op de plaat. Daarnaast is haar stem op de plaat te horen.

Het verhaal gaat over Martientje, een meisje dat op een avond als ze slaapt wakker wordt gemaakt door Witvoetje, een Zendiummanneltje. Witvoetje is een klein wit mannetje dat kleiner is dan een stofje. Door hem wordt Martientje ook zo klein getoverd. Samen gaan ze dan op avontuur in de mond van Maarten, het tweelingbroertje van Martientje. In de mond binden ze de strijd aan, met behulp van andere Zendiummanneltjes, tegen de zoeterikken en de tandwolven, die daar zitten omdat Maarten een droptoffe heeft gegeten. De

Zendiummanneltjes doen dit met behulp van enzymen en fluoride.

In het verhaal en ook in de tekst op de hoes van de plaat komt vooral de relatie snoeven – cariës – poetsen naar voren. Op de hoes staan ook nog enkele wenken voor ouders en wordt de werking van Zendium-tandpasta uitgelegd.

De kinderen (een aantal 4-, 5-, 6- en 7-jarigen) aan wie ik de plaat heb laten horen, vonden het verhaal en de liedjes erg leuk. Dat er tanden gepoetst moeten worden, pikten ze er wel uit op (voor zover ze dat al niet wisten). Of ze de pointe van de werking van enzymen en fluoride hebben gesnapt, waag ik te betwijfelen.

Als moeder werd ik na een paar keer wat simpel van de verdraaide stemmetjes op de plaat, maar dat zal mijn 'volwassen' gehoor wel zijn. Daarnaast ben ik gezwichd voor de vraag van de kinderen een tube Zendium te kopen. Als dat de bedoeling is van de plaat, dan is de desbetreffende firma er wat mij betreft in geslaagd!

M. van der Sanden-Stoelinga

J.G.N. Swart: *Botvervanging in het maxillofaciale gebied*. Academisch proefschrift Vrije Universiteit te Amsterdam. 229 pag. Krips Repro, Meppel 1984.

'Botvervanging in het maxillofaciale gebied' is de enigszins misleidende titel van het proefschrift dat verschillende klinisch retrospectieve onderzoeken bundelt, die betrekking hebben op zowel bottransplantaten als implantaten. De onderzoeken richten zich echter voornamelijk op enkele methoden die gebruikt werden om de geresorbete onderkaak te verhogen. De samenvattingen uit de literatuur over de werkelijke botvervangende middelen, zoals de alloplastische materialen, geven een min of meer volledig beeld van de voor- en nadelen van deze materialen. Slechts enkele van deze materialen werden onderzocht op hun toepasbaarheid.

Het eerste eenderde deel gaat over de verhoging van de atrofische onderkaak met gebruikmaking van bottransplantaten. Na een onvolledig overzicht van de geschiedenis van deze nog jonge behandelingsmethode wordt een op zichzelf interessant onderzoek beschreven betreffende 26 patiënten die een verhoging hebben ondergaan, waarbij gebruik werd gemaakt van de subperiostale onlay-techniek. De resultaten van deze methode, waarbij het transplantaat werd gemodelleerd uit de crista iliaca anterior bestaande uit schors en merg, blijken veel beter dan mocht worden verwacht volgens de gegevens uit de literatuur. Deze bevinding is overigens in overeenstemming met het niet-geciteerde werk van Terry c.s. uit North Carolina (V.S.).

De verklaring van de auteur: 'De toepassing van corticospongieus bot beschermt het implantaat gedurende de kwetsbare ombouwfase; een fase waarin het implantaat minder belast is tegen belasting' doet enigszins potsierlijk aan. Behalve dat dit citaat taalkundig onbegrijpelijk is, wordt het de lezer ook niet duidelijk hoe die bescherming verklaard moet worden.

In de discussie van de voor- en nadelen van de verschillende verhogingstechnieken, worden enkele zeer persoonlijke meningen weergegeven die beslist niet algemeen worden aanvaard. Zo wordt het als een voordeel aangemerkt dat de verticale afstand tussen beide kaken niet verandert indien men de onderrand van de onderkaak augmenteert. De meeste prothetisten zullen evenwel van mening zijn dat de stabiliteit van een prothese in nadelige zin wordt beïnvloed door een grote afstand tussen boven- en onderkaak bij voortschrijdende resorptie. Om deze reden werd deze methode tijdens de Consensus Conferentie over preprothetische chirurgie van de International Association of Oral Surgery in Berlijn in juni 1983, dan ook als obsoleet afgewezen!

De beoordeling van de literatuur is ook niet altijd van persoonlijke interpretatie verschoond. Zo wordt De Koomen (1982) aangehaald om te adstrueren dat het nemen van een bottransplantaat uit de crista iliaca in 62% van de gevallen leidt tot langdurige pijnklachten en moeilijkheden bij het lopen. De Koomen meldt in zijn proefschrift echter geen tijdsbestek ten aanzien van de duur van de pijnklachten en gemiddeld slechts vier weken als periode waarin moeilijkheden met het lopen werden ondervonden.

Het volgende tweederde deel gaat over implantatiematerialen die momenteel volop in de belangstelling staan binnen de tandheelkunde. De metalen implantaten worden als botvervangend middel door de auteur als verre van ideaal omschreven, en ook ten aanzien van hun retentie voor de gebitsprothese in tandeloze kaken wordt gewezen op de lage succespercentages. Ook de polymeren zoals Proplast®, Silastic® e.d. blijken niet geheel te voldoen aan de eisen die gesteld mogen worden aan botvervangende implantaten. Een eigen dier-experimenteel onderzoek van polyhydroxymethylacrylaat onderschrijft de ongewenstheid van dit produkt als botvervangend, maar ook als middel om weke delen op te vullen.

Tenslotte wordt aandacht geschonken aan het keramische calciumfosfaat in het maxillofaciale gebied. Dit materiaal zou op grond van het biologisch gedrag vooralsnog het beste alternatief zijn als botvervanger. Het poreuze hard gesinterde, zowel

als het massieve zacht gesinterde materiaal zou een goede binding aangaan met het omliggende weefsel en vooral met het bot. Als implantaat bij de verhoging van de geresorbeerde onderkaak werd het negen maal toegepast. Bij vier patiënten trad een min of meer ernstige ontsteking op die leidde tot geheel of gedeeltelijk verlies van het implantaat. Bij negen patiënten werd dit materiaal gebruikt om een maxillaire hypoplasie te camoufleren, dus subperiostaal implantaat. In slechts één geval moest het implantaat worden uitgenomen als gevolg van een ontsteking. Tenslotte worden nog acht patiënten beschreven waarbij stukjes calciumfosfaat werden gebruikt om verschuivingsosteotomieën van de onderkaak te stabiliseren. In twee gevallen leidde dit tot ontstekingen.

Dit proefschrift levert ongetwijfeld een bijdrage aan de verdieping van de kennis over de behandeling van de atrofische kaak. De inhoud strookt niet geheel met de titel, maar de welwillende en geïnteresseerde lezer vindt zeker de nodige informatie. Kritische beoordeling van de interpretatie van de resultaten van literatuurstudie en eigen onderzoek is zeker gewenst bij het bestuderen van dit boek.

P. J. W. Stoelinga

Ch. Penning, R.W.R. Steures, E.H. Heller, M.H. Ree, S.K. Thoden van Velzen, P.R. Wesseling: *Prepareren en restaureren met plastische materialen - Een evaluatie van methoden en technieken*. 156 pag., 114 afb. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht/Antwerpen 1984. Prijs f 42,50. ISBN 90 313 06282.

Titel en ondertitel van dit boek dekken de inhoud volledig. In ruim 150 pagina's wordt in negen korte hoofdstukken op pregnante maar uiterst heldere manier 'Prepareren en restaureren met plastische materialen' op kritische wijze beschreven. Door de auteurs worden achtereenvolgens behandeld: cariëstherapie, cariësclassificatie, cariësdagnostiek, het prepareren van harde tandweefsels, preparaties voor amalgaam, preparaties voor composiet, restaureren met plastische materialen, de bescherming van het geëxponeerde tandweefsel en het vermijden van vochtcontaminatie.

Het boek is zeer compleet, elk hoofdstuk wordt afgesloten met een literatuurlijst, bijgewerkt tot eind 1982, en een register. Het boek wijkt in zijn opzet sterk af van de op dit deelgebied bekende werken, te weten de 'kookboek'-presentatie: men neemt dit en doet dat en resultaat verzekerd. Het originele van dit werkje schuilt in de gekozen wijze van presenteren. De auteurs hebben met korte samenvattingen van on-

derzoeksverslagen getracht de tekst te onderbouwen en te illustreren en zodoende een beeld te geven van de gebruikte onderzoeksmethoden en de beperkingen daarvan. Immers, zo schrijven zij verder in hun inleiding, veel wat al sinds jaar en dag in de praktijk wordt toegepast zal blijken de toets der kritiek niet meer te kunnen doorstaan. Nog niet alles berust op een wetenschappelijke grondslag.

Het zijn uiteindelijk de resultaten van wetenschappelijk onderzoek die moeten leiden tot de keuze van onze handelingen. Behalve handvaardigheid is kennis van de verschillende processen die zich tijdens en na de behandeling van een gebitselement afspelen noodzakelijk voor een juiste keuze en correcte uitvoering van de behandeling. Dit boek levert hier een uiterst waardevolle (lees kritische) bijdrage aan. Het prikkelt, roept vragen op, noodt tot zelfstudie en relateert het al bekende, maar bovenal kan de lezer met het aangereikte materiaal zelfstandig verder.

Kortom, aanbevolen voor een ieder die geïnteresseerd is in dit deel van de tandheelkunde en/of een eigentijdse presentatie.

A. C. M. van de Poel

G. Boering en J.M. Nijman: *Mondheelkunde in de algemene praktijk*. 318 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn, Brussel 1984. Prijs f 79,50. ISBN 90 6016 177 7.

In de serie 'Stafleu Studie' worden in dit zeer verzorgd uitgegeven boek in 18 hoofdstukken op overzichtelijke wijze een aantal capita selecta uit de mondheelkunde besproken. Behalve aan diagnostiek is veel aandacht besteed aan behandeling. Het boek dat van goede afbeeldingen, waarvan vele in kleur, is voorzien, is bijzonder geschikt voor tandarts en huisarts. Door zijn gedegen en systematische opzet is het bepaald meer dan een inleiding, zoals de auteurs dit zelf, bescheiden, hebben aangekondigd.

Elk hoofdstuk is voorzien van een klein aantal, gerichte literatuurverwijzingen. Tevens zijn daarbij oefenvragen over het betreffende onderwerp vermeld, hetgeen dit boek ook erg aantrekkelijk maakt voor de tandheelkundige student.

Uiteraard is ook enige kritiek mogelijk. Zo zijn de oncologische onderwerpen erg beknopt behandeld. Op een enkele plaats is dit storend, bijvoorbeeld wanneer bij de anamnese bij ulcera en tongcarcinoom wordt geadviseerd te letten op het syndroom van Plummer-Vinson, lues, alcoholgebruik en anemie. Van voornoemde afwijkingen speelt, met name in Nederland, eigenlijk alleen het alcoholgebruik een rol, terwijl de vermoedelijk meest be-

langrijke factor, overmatig roken, op deze plaats niet is genoemd. Overigens valt een dergelijke kritische noot vrijwel in het niet ten opzichte van zoveel uitstekende aspecten van dit nieuwe boek.

Van harte aanbevolen!

I. van der Waal

R. P. Langlais, S. L. Bricker, J. A. Cottle, B. R. Baker: *Oral diagnosis, oral medicine and treatment planning*. 390 pag. W. B. Saunders Company, Philadelphia, London, Toronto, Mexico City, Rio de Janeiro, Sydney, Tokyo 1984. Prijs £ 28,50. ISBN 0 7216 5618 8.

Op het eerste gezicht doet de samenstelling van dit keurig uitgegeven boek merkwaardig aan. Enerzijds maakt het namelijk de indruk een handboek voor orale pathologie te zijn met bovendien veel informatie over syndromen en algemene afwijkingen met symptomen in het hoofd-halsgebied. Anderzijds wordt er veel aandacht besteed aan basale aspecten van anamnese en wijze van intra- en extra-orale inspectie. Bijzonder aardig is het hoofdstuk met de vragenlijst betreffende de gezondheid. Bij elke vraag is steeds logisch aangegeven wat de betekenis ervan is voor het tandheelkundig handelen.

Het is een beknopt geschreven boek, voorzien van goede illustraties. De literatuurverwijzingen zijn van recente datum. De auteurs geven zelf aan, dat zij zich primair richten tot de tandheelkundige student en de algemeen-practicus. Voor beide groeperingen kan dit boek inderdaad worden aanbevolen, ook al zijn er enkele hoofdstukken, die minder op de praktijk gericht zijn.

I. van der Waal

C. R. Bennet: *Monheim's local anesthesia and pain control in dental practice*. 6e druk, 354 pag., 123 afb. The C. V. Mosby Company, St. Louis 1978. Prijs £ 27,50. ISBN 0 8016 0609 8.

De eerste editie van dit boek verscheen in 1957. Na de dood van Dr. Monheim werd het boek gereviseerd onder leiding van C. R. Bennet en beleefde thans de zesde editie. Deze is reeds in 1978 verschenen, doch werd pas onlangs aan het Tijdschrift ter bespreking aangeboden.

Het boek bestaat uit dertien hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op pijn, pijnbeleving, controle van pijn en psychogene pijnen. Vervolgens wordt op grondige wijze de nervus trigeminus besproken, waarbij van goede illustraties gebruik is gemaakt. Het derde hoofdstuk behandelt de regionale analgesie of lokale anesthesie in zijn algemeenheid en in

hoofdstuk vier wordt meer ingegaan op de techniek van de tandheelkundige lokale anesthesie. In hoofdstuk vijf worden de diverse anesthesie-vloeistoffen beschreven. Hierna is een apart hoofdstuk gewijd aan vasoconstrictoren.

Het doet enigszins merkwaardig aan om pas in hoofdstuk zeven de anamnese en de keuze van het lokale anaestheticum te plaatsen. Het lijkt meer logisch, wanneer dit hoofdstuk geplaatst was vóór de techniek van het injiciëren. De in het boek gebruikte anamneselijst is enerzijds te uitgebreid en schiet anderzijds tekort in de meer psycho-sociale gegevens die van belang kunnen zijn. Hoofdstuk acht behandelt de complicaties door lokale anesthesie en acute situaties in de tandheelkundige praktijk. Een ieder die dit hoofdstuk leest, zal zich realiseren dat een regelmatige oefening in hoe te handelen in een acute, soms levensbedreigende situatie in de praktijk onontbeerlijk is. Hoofdstuk negen over de sedatie van de niet-bewusteloze patiënt is onevenwichtig, omdat onderwerpen als gesprekstechniek en niet te vergeten de inhalatie-sedatie onbesproken blijven. Voor de Nederlandse professie is dit hoofdstuk erg Amerikaans. Postoperatieve pijncontrole door medicatie wordt behandeld in hoofdstuk tien. De tekst is enigszins verouderd en behandelt bijvoorbeeld nog het inmiddels verlaten middel phenacetine, terwijl niet wordt gesproken over paracetamol. In hoofdstuk elf worden naalden, carpulespuiten en carpules besproken. Hoofdstuk twaalf behandelt de sterilisatie, terwijl hoofdstuk dertien is gewijd aan 'Lokale anesthesie en de wet'. Concluderend gaat het om een goed, volledig en uiterst descriptief boek. Over de volgorde van de diverse hoofdstukken, het gemis aan meer psycho-sociale aspecten van pijnbeheersing én controle alsmede over enkele meer moderne technieken en farmaca kunnen kritische opmerkingen worden gemaakt.

J. A. Baart

Onder redactie van W. Drücke en B. Klemt: *Konzepte in der Teilprothetik*. 429 pag., 666 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs DM 428,—. ISBN 3 87652 065 7.

Het betreft hier een verzameling van tien klinisch geörienteerde bijdragen en een hierop volgende discussie van een symposium over 'Konzepte in der Teilprothetik' welke plaats vond in Lübeck in oktober 1981.

Fuchs bespreekt de verschillende aspecten van de voorbehandeling bij het indiceren van partiële prothesen. Bij de uiteindelijke uitvoering komt de toepassing van telescoopkronen uitgebreid aan de orde.

Tevens wordt ingegaan op de voorbehandeling van het kaakgewricht bij instabiele occlusie- en articulatieverhoudingen. Alhoewel in geschrift aandacht wordt besteed aan de parodontale voorbehandeling blijkt dit niet uit de begeleidende klinische illustraties.

Slavicek en Fischer, beiden uit Wenen, behandelen de frameprothese en doen dit m.b.v. de conventionele werkmethode. Een en ander wordt toegelicht met goed en duidelijk illustratiemateriaal. Hierop volgt een uitgebreide bijdrage van Engelhardt, waarin de verschillende wijzen waarop de partiële prothese kan worden afgesteund op het restgebit aan de orde komen. Achtereenvolgens wordt de toepassing van ankers, telescoopkronen, precisiesloten en combinaties hiervan behandeld, ook hier weer uitgebreid aangevuld met illustraties en casuïstiek.

De bijdrage van Mack gaat over telescoopverankering bij partiële prothesen. Aan de hand van casuïstiek worden de verschillende toepassingen van telescoopkronen toegelicht. Eindelijk dan in deze bijdrage klinische beelden welke een gezond parodontium suggereren. De toepassing van telescoopkronen welke zijn vervaardigd uit de combinatie porselein/onedel metaal wordt door Busch besproken, ook hier weer met behulp van uitgebreid geïllustreerde casuïstiek. In deze bijdrage wordt, in tegenstelling tot de andere verhandelingen, nogal veelvuldig naar literatuur verwezen al zijn het dan ook alleen in de Duitse taal verschenen publikaties.

Bauer's bijdrage behandelt het prepareren en afdrukken van pijlerelementen en de edentate gebieden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van hydrocolloïd voor de beslepen elementen. De mucostatische afdruk wordt verkregen met een individuele lepel en een zinkoxyde-eugenolpasta.

Gutowski bespreekt enkele registratiemethoden voor het overbrengen van modellen in een Stuart- en Denar-articulator. Uitvoerig wordt ingegaan op het afsteunen van de centrale relatie-registratie van was ter plaatse van een edentate gebied. De besproken techniek voldoet goed en is uiterst praktisch.

Hierna volgt Weber met een goed onderbouwde verhandeling over het indiceren en vervaardigen van partiële prothesen voor het sterk gereduceerde restgebit. Zoals door de auteur vermeld, is zijn bijdrage een afspiegeling van de opvattingen van de vroeger aan de Universiteit van Zürich verbonden Gerber. Het mag dan ook niet verbazen dat bij de besproken casuïstiek, op een enkele Dolder-bar na, uitsluitend retentiecylinders volgens Gerber worden getoond. Verder wordt in deze bijdrage ingegaan op de begrippen hoektandgeleiding, groepfunctie en bilateraal gebalanceerde articulatie, ook weer volgens Gerber's inzichten.

De laatste bijdrage gaat over het toepassen van 'Intramobile Zylinder Implantate (IMZ)' in de partiële prothetiek en komt van de hand van Kirsch. Het betreft hier een titanium implantaat met een kunststof gedeelte wat enige bewegingsvrijheid mogelijk maakt tussen het in de kaak geïmplanteerde deel en de superstructuur. De gedachte welke hieraan ten grondslag ligt is te trachten de natuurlijke beweeglijkheid van elementen in het alveolaire bot met het implantaat na te bootsen. De toepassing en werkwijze van dit type implantaat wordt met behulp van vele goede klinische beelden verduidelijkt.

Tot slot volgt een discussie tussen de medewerkers aan dit symposium waarin o.a. wordt ingegaan op het verschijnsel van overcontour bij telescoopkronen, de toepassing van occlusale spalken als voorbehandeling van de kaakgewrichten bij gestoorde occlusale verhoudingen, de toepassing van meerdere Cantilever ponticdelen en de toekomst van de partiële prothese.

Deze rijkelijk van kleurenfoto's voorziene uitgave geeft een goed overzicht van de momenteel in Duitsland heersende inzichten over de partiële prothetiek en dan voornamelijk in combinatie met kronen en

brugwerk. De meeste constructies en oplossingen zijn typisch Duits, dat wil zeggen onnodig gecompliceerd en zwaar en grof van uitvoering met gesloten interdentalen ruimten en overcontour waardoor negatieve parodontale reacties niet kunnen uitblijven. Als naslagwerk heeft dit boek niets te bieden en als leerboek is het te eenzijdig. Blijft over een soort platenatlas voor de practicus met bijzondere belangstelling voor dit onderwerp. Rest nog te vermelden dat het boek, zoals dat meestal het geval is bij de Quintessenz, bijzonder fraai is opgemaakt en uitgegeven.

J. H. N. Pameijer

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Rijksweg 217,
6582 AA Heumen.

Sectie II Cariësonderzoek

966. Use of the Kaplan-Meier estimate to reduce biases in estimating the rate of caries progression.

Shwartz M, Pliskin HS, Gröndahl HG, Boffa J. Community Dent Oral Epidemiol 1984; 12: 103-8.

De frequentie waarin röntgenopnamen moeten worden gemaakt om cariës tijdig op te sporen of bestaande laesies te volgen, hangt af van de snelheid waarmee de laesies zich ontwikkelen. De tandarts kan deze ontwikkelingen niet continu vervolgen. Hij is daarom aangewezen op schattingen die hij moet maken op basis van de röntgenopnamen en de uit onderzoek beschikbare informatie. Volgens de auteurs zijn echter de tot nu toe bekende schattingen onjuist, omdat geen rekening kan worden gehouden met de onvolledigheid van de uitgangsinformatie. Zij stellen daarom een methode voor, de Kaplan-Meier-schatting, die dit wel mogelijk maakt en gegevens oplevert die wijzen op aanzienlijk langere ontwikkelingstijden voor carieuze laesies.

Een drietal situaties kan tot onvolledige gegevens leiden. Het kan zijn dat op de eerste beschikbare opname de laesie reeds in een bepaald stadium aanwezig is zodat men het moment van aanvang niet kent. Ook kan in een reeks de laatste opname ontbreken, waardoor men de overgang naar een volgend stadium niet kan waarnemen. Deze situatie doet zich bijvoorbeeld voor wanneer een vulling gelegd wordt

voordat de cariës in een volgend stadium is beland: ongewis blijft dan hoe lang dit nog zou hebben geduurd. Tenslotte kan een reeks opnamen onvolledig zijn omdat men tussenliggende ontwikkelingsstadia mist. In alle drie situaties spreekt men dan ook van gecensureerde data. In een reeks kan men ook aangeven wanneer de censurering optrad; dat is het moment van censurering.

Toepassing van de Kaplan-Meier-schattingmethode houdt nu het volgende in. Men maakt gebruik van een groot aantal reeksen röntgenopnamen van carieuze laesies. Doel is, te schatten hoe lang het duurt voordat de laesie zodanig is gevorderd dat ze in een volgend stadium belandt. Door de opnamen chronologisch te ordenen kunnen gegevens worden verkregen, bijvoorbeeld maandelijks, over de ontwikkeling van een laesie naar een volgend stadium. Naarmate men langer wacht zal men meer gevallen aantreffen waarbij de laesie zich in stadium 2 bevindt. Aan het begin van de reeksen zullen de meeste gevallen zich in stadium 1 bevinden. De kans dat een laesie zich in stadium 1 bevindt is dus groter aan het begin van de reeksen en kleiner aan het eind. Men kan zo per maand de kanspercentages berekenen dat een laesie in een bepaald stadium verblijft.

Zet men deze kanspercentages grafisch op de tijdsas uit, dan ontstaat een exponentiële kromme. Kaplan en Meier stellen nu voor om met behulp van een logaritmische transformatie na te gaan of deze kromme overgaat in een rechte lijn. Als dit het geval is weet men dat er geen versnellingen in de progressie van de laesie zijn opgetreden. Zo kan voor die periode een goede schatting per maand worden gemaakt van de kans dat een laesie overgaat in een volgend stadium.

Uit een onderzoek van de auteurs blijkt dat gedurende de eerste twee jaar de kans dat een carieuze laesie tot verder dan halver-

wege de glazuurlaag doordringt, 4% per maand bedraagt. Ook blijkt dat er slechts een kans van 1,3% per maand is dat glazuurcariës in dentinecariës overgaat in de eerste twee jaar.

Vergelijkt men deze resultaten met de gegevens in de literatuur dan moet worden geconcludeerd dat de gemiddelde tijdsduur waarin een laesie in een bepaald stadium blijft, belangrijk wordt onderschat. Houdt men rekening met de gecensureerde gegevens, dan duurt het gemiddeld 37,6 maanden voordat beginnende glazuurcariës overgaat in een volgend stadium en niet slechts 20,5 maanden. Soortgelijke resultaten worden gevonden voor de overgang van glazuur- naar dentinecariës. De auteurs wijzen op het belang van deze en nog te verwachten resultaten op dit gebied voor de algemeen-practicus en voor diegenen die het gezondheidszorgbeleid moeten ontwikkelen.

Eschen - Nijmegen

967. Erfahrungen in Verbindung mit der Milchfluoridierung.

Molnár E, Sugár E, Tóth K. ZWR 1983; 92: 48-53.

Aangezien drinkwaterfluoridering in sommige landen, onder andere Zwitserland, op grote technische en daardoor financiële bezwaren stuit, heeft men indertijd omgezien naar andere vormen van cariëspreventie met fluoriden op grote schaal. Zo werd in Zwitserland (Winterthur) het effect van fluoriden in melk onderzocht, juist met het oog op het feit dat melk als een belangrijk voedingsmiddel voor kinderen wordt beschouwd. Wirz beschreef de voorlopige resultaten van dit onderzoek als bevredigend (Sectie II, nr. 699, febr. 1965).

Sindsdien heeft men er echter nauwelijks meer iets over vernomen. De kwestie was